

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

במגילה (יז, א) דנענש על שלא כיבד אביו כב שנה, היה ירא שמא יענש, מידה כנגד מידה, שיוסף לא יכבד אותו וכיוצא בזה. ולכן זבח זבחים לעורר רחמים על שלא היה אצל אביו יצחק לכבדו.²

[ח]

(מו, א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:

מדוע כתוב "וכל אשר לו", הא להלן מפורש שעלו עמו בני ביתו, ועוד, מדוע לא הקריב יין ושמן, כמו שהקריב לעיל

ודע³ דאמרו (מועד קטן טו, ב), אבל כל שבעה אינו משלח

כתוב להלן (פסוק ו-ז) שבא עם כל בני ביתו. ונראה על פי מה שאמרו במועד קטן (טו, ב) "אבל אינו משלח קרבנותיו, דתניא רבי שמעון אומר שלמים, בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן". ופרש"י וז"ל "לפיכך נקראים שלמים, בזמן שהוא שלם - בדעתו, שדעתו מיושבת עליו" ע"כ. לפיכך, כל זמן שפירש ממנו יוסף לא הקריב קרבן שלא היתה דעתו מיושבת עליו, וכששמע שיוסף חי, שרה עליו רוח נבואה כדכתיב ותחי רוח (לעיל מה, כז), וכתרגומו רוח נבואה, מוכח מזה שנעשה שלם בנפשו, לפיכך היה מותר להקריב עכשיו קרבן, ולכן כתוב "ויסע יעקב וכל אשר לו", שכל אשר לו בכוחות נפשו, היו שלמים אתו ולכן הקריב קרבן.

אבל יש לדקדק, מדוע כשבנה מצבה הקריב יין ושמן, כדכתיב (לה, יד) "וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב מִצְבֵּה בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר דָּבַר אֹתוֹ מִצְבֵּה אֶבֶן וַיִּסַּח עָלֶיהָ נֶסֶף וַיִּזְכַּר עֲלֵיהָ שְׁמֹן", וכאן כתוב רק זבחים ולא ניסך יין ולא יצק שמן.

והביאור בזה, דהנה היין והשמן שעשה יעקב בבית אל (לעיל לה, יד), על המצבה, אינה נסכים הבאים עם הקרבן, אלא היא מנחת נסכים בפני עצמה, דמתנדב אדם יין ושמן בפני עצמן (מנחות קד, ב), ולא היו נסכים לזבח, דהא היו על האבן ולא על המזבח, ואין זבח בלא מזבח (זבחים קח, א), אלא היו קרבן בפני עצמן של יין ושמן, וקיימא לן דהני דברים יין ושמן הם כמנחה, שאין שנים מתנדבים, וכמו דתנן בספרא (ויקרא פרשה ח פרק י) כשם שאין שנים מתנדבין מנחה, כך אין מביאים לא יין ולא עצים כו', רק ביחיד או בצבור, ולא בשותפות.

ובזה מבואר היטב מדוע שם הקריב קרבן יין ושמן, וכאן לא הקריב קרבן יין ושמן, כיון ששם הקריב יעקב רק בשביל עצמו, וקרבן יין ושמן בא

פרשת ירידת יעקב למצרים

בראשית מה, כה – מז, י

פסקאות: ז - יט

[ז]

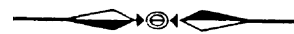
(מו, א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:

כיון שחשש שיענש על שלא היה אצל אביו לכבדו – יוסף לא יכבדו, וכדו' – לכן הקריב "לאלוקי אביו יצחק", לעורר רחמים על זה.

(מו, א) ויזבח כו' לאלוקי אביו יצחק. משום¹ דאמרו סוף פרק קמא

¹ [ז] (מו, א) "ויסע ישראֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק" ע"כ. יש לדקדק, מדוע בכל הקרבנות שהקריב יעקב לא כתוב שהקריב לאלוקי אביו יצחק, ורש"י פירש "לאלהי אביו יצחק - חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם", עכ"ל, ומכל מקום קשה, מאי שנא דוקא כאן שהקריב לאלוקי אביו יצחק, ולא בשאר קרבנותיו. ונראה על פי מה שאמרו במגילה (יז, א) שנענש יעקב במכירת יוסף ולא ראהו כ"ב שנה, על שלא כיבד את אביו כ"ב שנה שהיה בבית לבן. לכן חשש יעקב שיענש עוד, שיוסף לא יכבדו, וכיוצא בזה צער שיכול להיות לו עם יוסף מחמת חטא זה, לכן הקריב קרבנות לעורר רחמים, שלא יענש על זה שלא היה אצל אביו לכבדו, לפיכך דוקא כאן הקריב לשם אלוקי יצחק אביו. [א. ה. עיין בפרשת ויצא פסקא יז, מדוע נענש יעקב, והרי הלך בציווי אביו להביא אשה, ואמו שלחתו שלא ימות על ידי עשיו].

² תמצית דבריו: קשה מדוע כאן כתוב שהקריב "לאלוקי יצחק", ובשאר מקומות לא הקריב לאלוקי אביו יצחק, ונראה דכיון שחשש שיענש על שלא היה אצל אביו לכבדו, יוסף לא יכבדו, וכדו', לכן הקריב "לאלוקי אביו יצחק", לעורר רחמים על זה.

[ח]

³ [ח] (מו, א) "ויסע ישראֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק" ע"כ. יש לדקדק, מדוע כתוב כאן "וְכָל אֲשֶׁר לוֹ", הרי

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כשותפים בקרבנו, ודו"ק⁴.

[ט - המשך]

עוד טעם שהקריב כאן זבחים, ולא יין ושמן

או יתכן⁵, דאין מנחה ונסכים בבמת צבור לר' יהודה ורבנן, עיין זבחים קיז, א ובתוספות (שם, ד"ה כל). ולכן בית אל היה דינו כירושלים, ונראה מרז"ל שזה ירושלים שיעקב קראו בית אל, יעויין רש"י ויצא (כת, יז ד"ה כ), ובפרק גיד הנשה (חולין) צא, ב. אבל בבאר שבע וכן בעיר שכם (לג, כ), לא הקריב נסכים ושמן, דהיה להם דין במת צבור. ודו"ק בכל זה⁶.

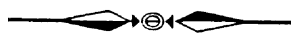
[י - המשך]

עוד טעם שהקריב כאן זבחים, ולא יין ושמן

או יתכן⁷, דהיה מקריב מעשר בהמה, כמו שאומר וכל אשר תתן

(לעיל לה, יד) הקריב שמן ויין ולא זבחים, וכאן בבאר שבע הקריב זבחים. על פי מה שאמרו רבי יהודה וחכמים בזבחים (קיד, א), דאין מנחה קרבה בכמה, ואפילו לא בכמת ציבור, אלא בבית המקדש בירושלים. והנה בית אל היא ירושלים, כמבואר ברש"י ויצא (כת, יז ד"ה כ) על פי חז"ל, וגמ' בפרק גיד הנשה (חולין) צא, ב). לפיכך בבית אל יצק שמן, דהיינו קרבן מנחה, אבל כאן בבאר שבע ובשכם (לג, כ) [דכתיב "וַיִּצַק שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" ולא כתיב שיצק שמן] לא הקריב מנחה, דאין מנחה קרבה בכמה, ואפילו לא בכמת ציבור.

⁶ תמצית דבריו: עוד טעם שהקריב כאן זבחים, ולא יין ושמן, כיון דאין מנחה קרבה בכמה, אבל בבית אל שהוא מקום המקדש הקריב מנחה.

[י - המשך]

⁷ [י - המשך] ויש ליישב בעוד דרך, מדוע בבואו מפרדן בבית אל (לעיל לה, יד) הקריב שמן ויין ולא זבחים, וכאן בבאר שבע הקריב זבחים. דכיון שנדר יעקב כשיצא מארץ ישראל שיקריב מעשר בהמה, כדכתיב (לעיל כת, כב)

קרבתיו, דכתיב שלמים בזמן שהוא שלם. ולכן בשעה שפירש ממנו יוסף והתאבל עליו יעקב כל הימים והיה חסר, שפרשה ממנו שכונה, לא הקריב קרבנות. אולם כשידע שיוסף חי, ותחי רוח (לעיל מה, כז), וכתרגומו רוח נבואה, לא היה חסר משלימותו. לכן אמר ויסע יעקב וכל אשר לו, שכל אשר לו בכוחות נפשו היו שלמים אתו, לכן נסע באר שבע ויזבח זבחים. והנה היין והשמן שעשה יעקב בבית אל (לעיל לה, יד), על המצבה, היא מנחת נסכים, דמתנדב אדם יין ושמן בפני עצמן (מנחות קד, ב), ולא היו נסכים לזבח, דהא היו על האבן ולא על המזבח, וקיימא לן דהני דברים דהווי כמנחה אין שנים מתנדבים, וכמו דתנן בספרא (ויקרא פרשה ח פרק י) כשם שאין שנים מתנדבין מנחה, כך אין מביאים לא יין ולא עצים כו', רק ביחיד או בצבור. וכאן הקריב בשבילו ובשביל כל בניו, והיה חסר יוסף ובניו שהיו במצרים, לא היה יכול להקריב מנחה ונסכים, לכן רק ויזבח זבחים כו', ולא יצק שמן ויין. וזה מאמרם במדרש רבה (צד, ה) על ברית השבטים הקריב, הוא שהקריב עבור השבטים, והיו

ביחיד, אבל כאן הקריב בשותפות בשבילו ובשביל כל בניו, לכן לא היה יכול להקריב יין ושמן שאינו בא בשותפות. ואם תאמר, הרי יעקב ובניו הם כל ישראל, והוי קרבן ציבור, וקרבן יין ושמן בא בציבור, מכל מקום היה חסר מהם יוסף ובניו שהיו במצרים, לכן לא היה יכול להקריב מנחה ונסכים, לכן רק ויזבח זבחים כו', ולא יצק שמן ויין. וזה כונת חז"ל שאמרו במדרש רבה (צד, ה) על ברית השבטים הקריב, הוא שהקריב עבור השבטים, והיו כשותפים בקרבנו.

⁴ תמצית דבריו: מדוע כתוב "וכל אשר לו", הא להלן מפורש שעלו עמו בני ביתו, ועוד, מדוע לא הקריב יין ושמן, כמו שהקריב לעיל – ונראה, שכל זמן שפירש ממנו יוסף לא הקריב קרבן, שלא היתה דעתו מיושבת עליו, וכששמע שיוסף חי, שרה עליו רוח נבואה, לכן כתוב "ויסע יעקב וכל אשר לו", שכל אשר לו בכוחות נפשו, היו שלמים אתו. ולא הקריב מנחת נסכים, כיון שאינה באה בשותפות, וכאן הקריב עבור השבטים, לכן הקריב רק זבחים.

[ט - המשך]

⁵ [ט - המשך] עוד נראה ליישב בדרך אחרת מדוע בבואו מפרדן בבית אל

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(מו, ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב
וַיֹּאמֶר הֲגַנְי:

מדוע נתבא יעקב בלילה מה שלא מצאנו בשאר אבות

(מו, ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה כו'. הנה⁹ אצל אברהם
ויצחק לא מצאנו זה, רק ביעקב. כאן, ובוֹיָצָא (כח, יא-יג). היינו
מפני שהיה מוכן לצאת לחוצה לארץ לגור, לכן בא אליו התגלות

בלילה, שהיא הגלות, השכינה שורה, כמו שאמרו חז"ל (מגילה כט, א), גלו
לבבל שכינה עמהם. ועל פי זה יש לתת טעם למה יעקב אבינו תיקן תפלת
ערבית (ברכות כו, ב), שערבית רומזת לגלות, לחשיכה, שאפילו אז שורה
שכינה, ויש להתפלל לה, ויעקב הוא זה שקיבל נבואה מה' בלילה, להורות
על ענין זה, לכן הוא זה שתיקן תפילת ערבית.

ועל פי יש לבאר עוד כמה וכמה ענינים. דהנה אמרו חז"ל (ברכות שם)
שאבות תיקנו את התפלות, והם כנגד הקרבנות, ויעקב תיקן ערבית שהיא
כנגד הקרבת איברים ופדרים שכשרים להקריב כל הלילה. ויש לתת טעם,
מדוע אברים ופדרים קריבין גם בלילה (ברכות ב, א), אף על פי שזריקת
הדם והקטרת האימורים פסולים בלילה (זבחים צח, א ועוד, רמב"ם מעשה
הקרבנות פרק ד). דהנה, הקרבת האברים והפדרים היא סוף העבודה לאחר
זריקת הדם והקטרת אימורים, ואמרו חז"ל במועד קטן (כה, א) שנבואה
אינה שורה בחוץ לארץ, אלא למי שכבר נתבאר בארץ ישראל, ולכן יחזקאל
שכבר נתבאר בארץ ישראל נתבאר בחוץ לארץ, ובזה מבואר הטעם שהקטרת
איברים אפילו בלילה, לרמז שסוף עבודה כשרה בלילה אם התחילו ביום,
כשם שנבואה שורה בלילה למי שנתבא ביום, ושכינה שורה על עבודת
הלילה אם התחילו אותה ביום, ולכן שרה נבואה על יעקב בלילה, שכבר
נתבא ביום לפני כן.

ועוד יתבאר לפי זה הא דכתיב בתהילים (כ, ב) "יַעֲקֹב ה' פְּיוֹם צָרָה יִשְׁקָךְ
שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב", למה כתוב דוקא אלוקי יעקב, אלא שהפסוק מדבר על זמן
צרה, והיא חשכת לילה, יענך אלוקי יעקב שנגלה אליו בלילה, לרמז
שאפילו בלילה ובגלות, יענך ה' וישגבך, שיעקב אבינו שגלה מארץ ישראל,
על ידו נגלה לנו שהשכינה שורה בישראל אף בלילה, ובחשכת הגלות. [על
פי דרכו יש לבאר מדוע כתוב ארבעה פעמים בנביא אל תירא עבדי יעקב
(ישעיהו מד, ב. ירמיהו ל, י. מו, כז. מו, כח) ולא כתוב עבדי ישראל שרומז
לכלל ישראל, כיון שהשם יעקב הוא הרומז לגילוי שכינה בזמן גלות
וחשיכה, ובכל המקומות הנ"ל איירי בהבטחה על גאולה מהגלות

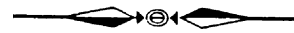
לי עשר אעשרנו לך (כח, כב). ולכן מעשר בהמה של חוצה לארץ
לא קרב, כמו שנאמר ריש פרק מעשר בהמה (בכורות נג, א). לכן
לא הקריב בבואו לארץ מפדן ארם⁸.

[יא]

"וְהָאָבֶן הַזֶּה הָאֵשׁ שִׁמְתִי מִצֵּבָה יְהִי בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֹשֶׂר
אֲעֲשֶׂנּוּ לְךָ", והנה לפי רבי עקיבא אין להקריב מעשר בהמה מבהמות חוץ
לארץ (בכורות נג, א) לפיכך, בבואו מפדן, שהביא עמו בהמות מחוץ לארץ,
לא הקריב מהם מעשר בהמה, אבל בבאר שבע שהיו עמו בהמות מארץ
ישראל הקריב מעשר בהמה. [עיי' לעיל לב, יד שמפרש הפסוקים לפי רבנן
דרבי עקיבא].

⁸ תמצית דבריו: עוד טעם שהקריב זבחים, ובבית אל שמו, כיון
שהקריב מעשר בהמה, ובבית אל בא מפדן עם בהמות מחו"ל
שאינן קרבים למעשר בהמה.

[יא]

⁹ [יא] (מו, ב) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב
וַיֹּאמֶר הֲגַנְי" ע"כ. [הנה נבואה בלילה היא דרכם של נביאי אומות העולם,
כמו שאמרו במדרש רבה (במדבר, בלק כ, יב) ובילקוט שמעוני (שם),
והביאו רש"י במדבר (כב, ח) וז"ל "לינו פה הלילה - אין רוח הקודש שורה
עליו אלא בלילה, וכן לכל נביאי אומות העולם, וכן לבן בחלום הלילה,
שנאמר (בראשית לא, כד) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. כאדם
ההולך אצל פלגשו בהחבא" עכ"ל]. לפיכך יש לדקדק מדוע נבואת יעקב
היתה במראות הלילה, והיא דרכם של נביאי אומות העולם ולא של נביאי
ישראל, ולכן לא מצאנו אצל אברהם ויצחק נבואה בלילה, ואפילו אצל
יעקב לא מצאנו אלא כאן ולעיל בפרשת ויצא (כח יא-יג). [ואף על פי
שבברית בין הבתרים (בראשית טו, יב) כתוב ויהיה השמש לבוא, כבר
מפורש במפרשי התורה שלא היה זה בלילה, אלא לפנות ערב, עיי' שם].

ונראה, דבכונה התגלה אל יעקב ה' בלילה, כיון שיעקב יצא לגור בחוץ
לארץ, והיינו שיצא לגלות, ורצה ה' יתברך לרמז לו, שגם בגלות ה' עמו,
לפיכך נגלה עליו במראות הלילה, שלילה רומז לגלות, לומר לו שגם

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כשישראל אינם הולכים בדרכי אבות הם נתונים למשיסה וביזה בגלות

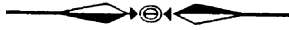
ומזה¹¹ יצא לנו מוסר השכל, שכאשר ישראל אוחזין אל הקבלה הנאותה, והולכים בדרכי ולמודי אבותיהם, אז הישראלי הוא גוי איתן עתיק יומין, אשר נגלו אליו האלקים בהיות המקדש על מכוננו, אז שורה השכינה עמהם גם בחוצה לארץ גם בלילה. אבל בזמן ששכחו ברית אבותיהם, ואינם הולכים בדרכיהם, אז כשהם בפני עצמם, הלא אין שכינה שורה בחוצה לארץ ונסתלקה שכינה מהם, ונתונים למשיסה ולבז, כי אינו חושב עצמו לגוי עתיק, שכבר ראה והיה דבר ה' אליו, ודו"ק¹².

[יג - המשך]

מדוע נגלה ה' לשלמה בלילה, כשבנה את בית המקדש

ובזה יובן¹³ מה דאמר (ירמיה לב, לא) כי על אפי ועל חמתי היתה

אינם הולכים בדרכי אבות, הם נתונים למשיסה וביזה בגלות.

[יג - המשך]

¹³ [יג - המשך] א. ה. על פי המבואר לעיל, שה' נגלה ליעקב בלילה אפילו שהוא דרך נבואת הגויים, כדי לגלות שה' עמהם בגלות ובחשיכה, יתיישבו כמה דקדוקים בנביא. וכדי להבין יש להקדים כמה הקדמות.

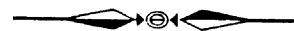
א. כתוב בירמיהו (לב, לא) "כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אֶשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה לְהִסְרָהּ מֵעַל פְּנֵי". מבואר בכתוב שמיום שבנו את ירושלים היתה לה' חרון אף להסירה מעל פניו, והיינו לגלות את ישראל ממנה. ולא מפורש בכתוב מדוע. וחז"ל גילו לנו שכשבנה שלמה המלך את בית המקדש, דהוא בנין ירושלים התחתן באותו הלילה עם בת פרעה, כדכתיב (מלכים א פרק ג, א) "וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת פְּרֻעָה בַת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיִּקַּח אֶת בַּת־פְּרֻעָה וַיְבִיאָהָ אֵל עִיר דָּוִד עַד פְּלִתוֹ לְבָנוֹת אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת בֵּית ה' וְאֶת חֹמֹת יְרוּשָׁלַם סָבִיב", ועל זה אמר ה' לירמיהו, שמיום שנבנתה היה לי חמה להסירה מעל פני. וז"ל המדרש בויקרא רבה (שמיני פרשה יב, ה) [והוא גם בילקוט שמעוני ירמיהו רמז שכ] וז"ל "אמר רבי יודן, כל אותן שבע שנים שבנה שלמה בית המקדש לא שתה בהן יין, כיון שבנה בית המקדש ונשא את בת פרעה, אותו הלילה שתה יין. והיו שם שתי בלזמיאות, אחת שמחה לבנין בית המקדש, ואחת שמחה לבת פרעה. אמר הקדוש ברוך

אלקות בלילה, להראות שאף בלילה, בחשכת הגלות, שורה שכינה בישראל, כמו שאמרו גלו לבבל, שכינה עמהם (מגילה כט, א). וזה אברהם תיקן תפילת שחרית, ויצחק מנחה, ויעקב ערבית (ברכות כו, ב), והן איברים ופדרים שהן קריבין בין ביום בין בלילה (ברכות ב, א). והנה אמרו ז"ל שאין השכינה שורה בחוצה לארץ רק למי שהיה רואה בארץ ישראל, כמו שאמרו על יחזקאל סוף מועד קטן (כה, א). לכן סוף עבודה, כמו הקטרת איברים שכבר נשחט ונזרק ביום, נוהג אף בלילה (ברכות ב, א), בינה זה. ולזה אמר, יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב (תהלים כ, ב), שבזמן שהם בצרה ובחשכת לילה, ישגבך אלקי יעקב שנגלה אליו בלילה, ודו"ק¹⁰.

[יב - המשך]

והחשיכה.

¹⁰ תמצית דבריו: ה' לא נגלה לאברהם ויצחק בלילה רק ליעקב כשיצא לגלות, לרמוז שאף בלילה, והיא הגלות והחשיכה, שורה שכינה בישראל.

[יב - המשך]

¹¹ [יב - המשך] על פי המבואר שאין השכינה שורה בישראל אלא מפני שכבר שרתה עליהם בארץ ישראל, ורק אז יש השראת השכינה בחוץ לארץ, אם כן, אם ישראל מחזיקים בדרכי אבות, ומשתייכים אליהם, אז שורה שכינה בהם, שכבר שרתה לפני כן בבית המקדש, אבל אם אינם הולכים בדרכי אבות, אם כן אינם ממשיכים דרכי אבותם, "אז כשהם בפני עצמם, הלא אין שכינה שורה בחוצה לארץ ונסתלקה שכינה מהם, ונתונים למשיסה ולבז, כי אינו חושב עצמו לגוי עתיק, שכבר ראה והיה דבר ה' אליו". א. ה. כאן רומז רבינו למה שכתב כמה וכמה פעמים (שמות יד, כח: ויקרא כו, מד), שתבוא שואה על יהדות אירופה.

¹² תמצית דבריו: על פי המבואר שאין השכינה שורה בישראל אלא מפני שכבר שרתה עליהם בארץ ישראל, ורק אז יש השראת השכינה בחוץ לארץ, אם כן, אם ישראל מחזיקים בדרכי אבות, ומשתייכים אליהם, אז שורה שכינה בהם בגלות, אבל כשישראל

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

המזבח ההוא: (ה) בגבעון נראה ה' אל שלמה בתלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך. הנה המילה "בגבעון" צריכה לימוד, דהרי בגבעון איירי לעיל מיניה, והיה לכתוב וירא ה' אל שלמה, ומשמע שגבעון היא הסיבה שנראה לו, וצריך טעם בזה.

ב. כשבנה שלמה את בית המקדש כתוב במלכים א (פרק ט, א-ב) "ויהי ככלות שלמה לבנות את בית ה' ואת בית המזבח ואת כל חשק שלמה אשר חפץ לעשות: וירא ה' אל שלמה שנית פאשר נראה אליו בגבעון". הנה מה שכתוב שנראה לשלמה כאשר נראה אליו בגבעון צריך ביאור, מה בא הכתוב לומר בזה.

ונראה, שכונת הכתוב לרמז מדוע נגלה ה' לשלמה בלילה, שאינה נבואה הרגילה אצל נביאי ישראל כמבואר לעיל. לפיכך דקדק הכתוב לומר במלכים א (א-ג, ה) "בגבעון נראה ה' אל שלמה בתלום הלילה", לומר שהטעם שנגלה לו בגבעון בלילה, כיון שבבמת ציבור, לא היה גילוי שכינה, שהיא רק היתה במת ציבור, לפיכך נגלה לו בלילה.

אבל כשנבנה בית המקדש, והיה גילוי שכינה לעין כל, היה ראוי שלמה שיתגלה לו ה' ביום, אבל מפני שנשא אז את בת פרעה, ומחמתו נגזר גלות על ישראל, נגלה לו ה' בלילה, להורות לו שגם בגלות ובחשיכה יהיה ה' עמו, ולכן דקדק הכתוב לכתוב כשנגלה לו בבית המקדש (מלכים א פרק ט, ב) "וירא ה' אל שלמה שנית פאשר נראה אליו בגבעון", לומר, שנגלה לו בלילה כמו שנגלה לו בגבעון בלילה, והוא מפורש בדברי הימים שנגלה אליו לאחר בנין בית המקדש בלילה, כדכתיב בדברי הימים ב (פרק ז, יא-יב) "ויכל שלמה את בית ה' ואת בית המזבח ואת כל הפא על לב שלמה לעשות בבית ה' ובביתו הצליח: וירא ה' אל שלמה בלילה ויאמר לו שמעתי את תפלתך ובחרתי במקום הזה לי לבית זבח". אבל במלכים לא מפורש שנגלה אליו לאחר בנין בית המקדש בלילה, לכן כתיב במלכים א (פרק ט, ט, ב) "וירא ה' אל שלמה שנית פאשר נראה אליו בגבעון", ללמד, שהיה בלילה כבגבעון, ומטעם שנגזר עליהם גלות.

א. ה. וכך הוא סדר דבריו, פתח בדברי הנביא ירמיהו שנגזר להחריב אותה מפני שנשא בת פרעה, והביא הפסוק בדברי הימים שנגלה בגבעון בלילה, ולא הביא הפסוק במלכים א (ג, ה), כיון שרק בדברי הימים מפורש שלאחר שבנה בית המקדש נגלה ה' לשלמה בלילה. וכן מפני שרוצה ליישב הדקדוק של מלכים להלן, לכן הביא גם הנבואה של גבעון מדברי הימים. ולאחר מכן מפרש הטעם שנגלה בלילה כיון שעל ידי שנשא בת פרעה נגזר גלות. ועל פי זה מיישב הדקדוקים שבמלכים, הן הא דכתיב בנבואה בגבעון

הוא, של מי אקביל, של אילו או של אילו. באותה שעה עלתה על דעתו להחריבו, הוא ההוא דכתיב, כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת וגו' (ירמיה לב, לא) "עכ"ל המדרש. הנה מבואר, שעל שנשא שלמה את בת פרעה, גזר ה' להחריב את ירושלים והיינו לגלותו. [ואף על פי שבפסוק כתוב שהתחתן עמה לפני שבנה את בית המקדש, כבר פירש רש"י במלכים (שם) "עד כלותו לבנות וגו' - ואח"כ בנה לה בית", לפיכך עשה שלמה המלך שמחה לבת שלמה כשבנה את בית המקדש, דאז עשה גם לה בית].

ב. כתוב בנביא שפעמיים נגלה ה' לשלמה, ובשתי הפעמים נגלה אליו בלילה. בראשונה בגבעון לפני שבנה את בית המקדש, והיה ארון הברית בגבעון, ששם היה במת ציבור, דכתיב (מלכים א פרק ג, ד-ה) "ויילך המזבח גבענה לזבח שם פי היא הבמה הגדולה אלף עלות יעלה שלמה על המזבח ההוא: בגבעון נראה ה' אל שלמה בתלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך: ". וכן בדברי הימים (ב פרק א, ג-ז) כתיב "ויילכו שלמה וכל הקהל עמו לבמה אשר בגבעון פי שם היה אהל מועד האלהים אשר עשה משה עבד ה' במדבר: ואכל ארון האלהים העלה דויד מקרנת יצרים בהכין לו דויד פי נטה לו אהל בירושלם: ומזבח הנחשת אשר עשה בצלאל בן אורי בן חור שם לפני משכן ה' וידרשהו שלמה והקהל: ויעל שלמה שם על מזבח הנחשת לפני ה' אשר לאהל מועד ויעל עליו עלות אלה: בלילה ההוא נראה אלהים לשלמה ויאמר לו שאל מה אתן לך". ובפעם השניה כשבנה את בית המקדש, כתיב (מלכים א פרק ט, א-ב) "ויהי ככלות שלמה לבנות את בית ה' ואת בית המזבח ואת כל חשק שלמה אשר חפץ לעשות: וירא ה' אל שלמה שנית פאשר נראה אליו בגבעון". וכן בדברי הימים ב (פרק ז, יא-יב) "ויכל שלמה את בית ה' ואת בית המזבח ואת כל הפא על לב שלמה לעשות בבית ה' ובביתו הצליח: וירא ה' אל שלמה בלילה ויאמר לו שמעתי את תפלתך ובחרתי במקום הזה לי לבית זבח".

ג. כשנבנה שלמה המלך את בית המקדש, היה גילוי שכינה גדול לעיני כל ישראל, כדכתיב לאחר שבנה בית המקדש (דברי הימים ב פרק ז, א-ג) "וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העלה והזבחים וקבוד ה' מלא את הבית: ולא יכלו הפהנים לבוא אל בית ה' פי מלא קבוד ה' את בית ה': וכל בני ישראל ראים בך האש וקבוד ה' על הבית ויקרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' פי טוב פי לעולם חסדו". ולאחר הקדמות אלו נבאר מה שיש לדקדק:

א. כששלמה היה בגבעון להקריב, כתוב (מלכים א פרק ג, ד-ה) "ויילך המזבח גבענה לזבח שם פי היא הבמה הגדולה אלף עלות יעלה שלמה על

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(מו, ד) אֲנֹכִי אֶרְדֶּה עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם עִלָּה וְיוֹסֵף יֵשִׁית יְדוֹ עַל עֵינֶיךָ:

מה הפירוש "ויוסף ישית ידו על עיניך"

(מו, ד) אנכי ארד עמך וכו' ויוסף ישית ידו על עיניך. יתכן¹⁸, כי אמר לו, שכל יחזור בעיונו ובעיניו השכלים על תכלית ומהות הענין שצריך לירד מצרימה ולעלות, כי מה זה תכלית וסיבה לאיזו שלמות. שלאברהם אמר לילך לארץ כנען, להשאר שם בארץ המיוחדת לו. אך לילך למצרים, מה זה תכלית. אמר, כי הענין של יוסף, ישית ידו על עיניך, שזה הענין יעצום עיניך, שכל תחקור ובל תסתכל אחרי דרכי ההשגחה, כי רמו. כי מי מלל, זה, אשר הצער של יוסף יהא לתכלית נרצה כזה, שידור במצרים ויהי לשליט, ויפרסם דעות צודקות, וכל הארץ יהיו כפופים לו. הלא זה הענין, די, לשום יד ולכסות השקפת עיניך, והבטת הבנתך

לי העיר הזאת כו' להסירה מעל פני. הוא, כי בגבעון כתוב (דברי הימים-ב. א, ז) בלילה הוא¹⁴ נראה אלקים לשלמה, זה בבמת צבור. וכשנבנה הבית המקדש והתפלל, והיה גילוי שכינה, כתוב וירא ה' אל שלמה בלילה, בדברי הימים (ב. ז, יב). ולא זכה להראות אליו ה' ביום¹⁵ אחרי גילוי שכינה כזאת לעיני כל ישראל (דברי הימים ב - ז, א-ב), יען כי¹⁶ גזר על ישראל שיגלו על שנשא בת פרעה כו' (ויקרא רבה שמיני יב, ה): ילקוט שמעוני ירמיהו, רמז ש(כ), לכן היה מתגלה להם בלילה, להורות, שגם בגלותן יהיה ה' עמם. ולזה אמר במלכים (א-ג, ה) בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה, ולכשנבנה בית המקדש וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון (שם, ט, ב), לא במעלה גבוה יותר, רק כמו בגבעון, ודו"ק¹⁷.

[יד]

ידו על עיניך" ע"כ. הפסוק "ויוסף ישית ידו על עיניך", בדרך הפשט אין לו ביאור. ומפרשי התורה נתחבטו מאוד בביאור פסוק זה. ונראה, דעינים משמעו גם עיני השכל, כלומר, דבר שאדם מתבונן בעיון רב. והנה, כיון שאמר ה' ליעקב שירד מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, חקר יעקב אבינו בעיני שכלו הרבה מאוד, לאיזה תכלית היא הירידה למצרים ועליה ממנה, מה היא השלמות והתכלית הזו. דבשלמא לאברהם אמר ה' שילך לארץ כנען כדי להשאר לדור בה, אבל לרדת למצרים ולעלות ממנה, מה תכלית הוא זה.

ועל זה אמר לו ה' "ויוסף", כלומר, המעשה של יוסף "ישית ידו על עיניך", כלומר יעצום עיניך, שכל תחקור ובל תסתכל אחרי דרכי ההשגחה כי רמו, שהרי כשירד יוסף למצרים, מי מלל שצערו של יוסף יהיה לתכלית גדול כזה, שעל ידי זה יהיה "לשליט, ויפרסם דעות צודקות, וכל הארץ יהיו כפופים לו", אם כן, כשם שראית שענין של יוסף היה נראה תמוה מאוד, ולבסוף יצא מזה תכלית גדול מאוד, שהרי על ידי זה פרסם יוסף דעות ה', כך גם ענין הירידה למצרים והעליה ממנה יהיה לתכלית הנרצה, ואל תחקור לדעת מה היא, אלא די מה שראית בעינינו של יוסף, "לשום יד, ולכסות השקפת עיניך, והבטת הבנתך המוחשת". וזה על דרך צחות, ולא בדרך הפשט.

(מלכים א-ג, ה) "בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה", לומר שמחמת שהיא במת ציבור נגלה לו בלילה, ולכן כתיב במלכים על הנבואה של בית המקדש (מלכים א פרק ט, ב-ג) "וירא ה' אל שלמה שנית פאָשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו פְּגָבְעוֹן", ללמד שנראה לו בלילה כמו בגבעון, לא במעלה יותר מהטעם הנזכר].

¹⁴ בכתוב "ההוא", וכנראה שיש להגיה כאן ההוא.

¹⁵ בנדפס: בי. ואין לו ביאור. והיה מי שהגיה בדבריו וכתב שיש טעות בין בית לכ"ף והגיה, כי גם זה אין לו ביאור. ובאמת נראה ברור שזה כ"ף, ת, ויש רווח גדול בין המילים, ונראה ברור שזה השמטה, וצריך להשלים ביום כפי שהוכחנו בהערה הבאה. ויש לעיין בכתב היד.

¹⁶ בנדפס: כיום. ואין לו ביאור. והנה המילה "בי" שרשומה שורה לפני כן בנדפס, היא מעל השורה הזו, שכתוב בה כיום. ואין ספק ש"ום" נפל בטעות לשורה מתחת, ולעיל צריך להיות כתוב "ביום". וכאן לכתוב "כ"ף". ולפי זה, לשונו ברור וצח. ואין ספק שנפלה טעות סופר בהדפסה.

¹⁷ תמצית דבריו: כשנבנה שלמה את בית המקדש, נשא את בת פרעה, וחרה אף ה', וגזר להגלותו, לכן נגלה אליו בלילה, לרמז שאפילו בגלות השכינה עמם.

¹⁸ [יד] (מו, ד) "אֲנֹכִי אֶרְדֶּה עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם עִלָּה וְיוֹסֵף יֵשִׁית יְדוֹ עַל עֵינֶיךָ"

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

המוחשת. וזה על דרך צחות¹⁹.

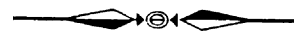
[טו]

(מו, ז) בְּנֵי וּבְנֵי בְּנֵי אֲתוֹ בְּנֹתָיו וּבְנֹת בְּנֵי וְכָל זָרְעוֹ הֵבִיא אֲתוֹ
מִצְרָיִם:

מי הן "בנותיו". ולמה הפסיק ב"אתו"

(ז) בנותיו ובנות בניו הביא אתו. לפי הפשט²⁰, הוא מכון על נשי בניו, וכדאמר במדרש רבה פרשת וישב על קרא (לז, לה) דכל בניו וכל בנותיו כו'. וזה רמז מה שחושב ובני בניו אתו, והפסיק במלת אתו, ואחר זה בנותיו כו' אתו, להורות דהיו אסורים בתשמיש גבוהים הם.

¹⁹ תמצית דבריו: מה שאמר ה' ליעקב אבינו: "ויוסף ישית ידו על עיניך", פירוש, שיעקב התבונן מה היא תכלית הירידה למצרים, כיון שיעלו ממנה לאחר מכן. ועל זה אמר ה' ליעקב, שענינו של יוסף, שעל ידי צרתו נהיה מושל ופרסם דעות ה', ישים יד על עין שכלו, שלא יחקור אחרי דרכי ההשגחה, כי גבוהים הם.

[טו]

²⁰ [טו] (מו, ז) בְּנֵי וּבְנֵי בְּנֵי אֲתוֹ בְּנֹתָיו וּבְנֹת בְּנֵי וְכָל זָרְעוֹ הֵבִיא אֲתוֹ מִצְרָיִם יֵשׁ לְדַקְדָּק: א. מי הן בנותיו, והרי לא היה ליעקב אלא בת אחת, דינה ב. מדוע הפסיק במילה "אתו" לאחר "ובני בניו". ג. מדוע כפל במילת אתו.

ונראה, על פי מה שאמרו חז"ל על הפסוק (בראשית לז, לה) "ויקמו כל בניו וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ", דגם שם קשה, מי הן "בנותיו", ואמרו במדרש רבה (וישב, פד, כא), דבנותיו הן כלותיו, שאדם אינו נמנע לקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו. ולפי זה יש לפרש דבנותיו הן כלותיו. וכך פירוש הכתוב, דירדו בניו ובני בניו, כלותיו ובנות בניו. ועל פי זה יתיישב גם מדוע הפסיק במילה "אתו" לאחר בני בניו, דבא לרמז, שהיו אסורים בתשמיש מפני הרעב, לפיכך הפסיק ב"אתו" בין הבנים לכלות.

והמקור לאסור בתשמיש מפני הרעב הוא ממה שדרשו חז"ל בתענית (יא, א) על הפסוק (בראשית מא, נ) "ויליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת

בבוא מצרים מפני הרעב. דאסורים בתשמיש כמו שדרשו על קרא (מא, נ) דוליוסף יולד כו' בטרם תבוא שנת הרעב, בתענית (יא, א), וזה כמו שכתוב בנח בבואו אל התיבה (בראשית ז, ז), ודו"ק²¹.

[טז]

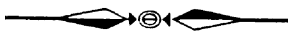
(מו, יח) אֵלֶּה בְּנֵי זְלֶפְחָה אֲשֶׁר נָתַן לָכֵן לְלֵאָה בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נֶפֶשׁ:

מדוע רק בזלפה לא כתוב "כל" נפש

(יח) אלה בני זלפה וכו' שש עשרה נפש. בכולהו²² כתוב ילד

הָרֶעֶב, ואמר ריש לקיש: אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון, שנאמר ויליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב" ע"כ. וכן יש מקור לאסור בתשמיש מפני הרעב ממה שדרשו (בראשית רבה נח, לא יב) על הפסוק (בראשית ז, ז) "ויבא נח ובניו ונשותיו ונשי בניו אתו אל התיבה", "אתה ובניך, ר' יהודה בר סימון ור' חנין בשם רב שמואל בר ר' יצחק אמר, נח כשנכנס לתיבה נאסר לו פריה ורביה, הוא ההוא דכתיב ובאת אל התיבה אתה ובניך לעצמן, ואשתך ונשי בניך לעצמן, כיון שיצא התייר לו, הוא ההוא דכתיב צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך" ע"כ. ומיושב כל הדקדוקים.

²¹ תמצית דבריו: בנותיו הן כלותיו. והפסיק ב"אתו", כיון שהיו אסורים בתשמיש מפני הרעב.

[טז]

²² [טז] (מו, יח) "אלה בני זלפה אשר נתן לכן ללאה בתו ותלד את אלה ליעקב שש עשרה נפש", ע"כ. קשה, מדוע בכלום כתוב שילדה "כל" נפש, בלאה בפסוק טו, ברחל בפסוק כב, ובבלהה בפסוק כה, אבל כאן בבני זלפה לא כתוב "כל". ונראה, על פי הא דאיתא בספר הישר (פרשת וישב), שסרה לא היתה בת אשר אלא בת אשתו, ועל פי זה יתיישב היטב, דלכן לא כתוב "כל", ללמד, שלא הכל היו מזלפה, דסרה לא היתה בת אשר.

[א]. ה. יש לציין שכן כתב ברמב"ן במדבר (כו, מו ד"ה ושם בת אשר) כתב וז"ל "ואונקלוס תרגם, ושום בת אתת אשר סרה. נתכוין בזה לומר, כי היתה

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

זונה גרשוהו אחיו מבית אביו וכו' (שופטים יא, ב), באו אחי יוסף עם אביהם, שלא יאמרו מסתמא הוא בן אשה פחותה וגרשוהו מבית אביו, לכן פרסמוהו, כי אמו עקרו של בית, ואחיו בן אמו בנימין אשר לא עזבו, ובשבילו חרד כל החרדה הזאת, ופשוט²⁵.

[יח]

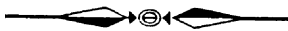
(מו, כב) אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב כֹּל נֶפֶשׁ אֲרֻבָּעָה עָשָׂר:

הטעם שלא כתוב ברחל "אשר ילדה" כמו בלאה

(מו, כב) בני רחל כו' אשר ילד ליעקב. ולא²⁶ כתוב אשר ילדה

זרעה.

²⁵ תמצית דבריו: הטעם שברחל כתוב אשת יעקב, דהפסוק מרמז שהשבטים חששו שיאמרו מצרים שיוסף בן פלגש, ולכן גירשוהו מבית אביו ומכרוהו, לכן פרסמו שאמו עיקרה של בית, והיא אמו של בנימין שעליו חרד את כל החרדה הזאת.

[יח]

²⁶ [יח] (מו, כב) "אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב כֹּל נֶפֶשׁ אֲרֻבָּעָה עָשָׂר", ע"כ. יש לדקדק, מהו שינוי הלשון, דבלאה כתוב (מו, טו) "אֵלֶּה בְּנֵי לָאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב", וברחל כתוב יָלְדָה, ובשפחות גם כן כתוב לשון שמשמעו שהן ילדו ליעקב, דכתיב בולפה ובבלהה (מו, יח. כה) "וַתֵּלֶד אֶת אֵלֶּה לְיַעֲקֹב". וכאן כתוב לשון נסתר.

ונראהמבאר המשך חכמה, על פי תרגום יונתן על הפסוק (בראשית ל, כא) "וַאֲחֵר יָלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה", וז"ל "כא" ומן בְּתֵר כְּדִין יְלִידַת בְּרַת וקָרַת יֵת שְׁמָהּ דִּינָה אַרְוִים אַמְרַת דִּין הוּא מִן קָדָם יי דִּיהוֹן מְנֵי פְּלִגּוֹת שְׁבִטָא בְּרָם מִן רַחֵל אַחְתֵּי יַפְקִין תְּרִין שְׁבִטִין הֵיכְמָא דְנִפְקִין מִן תְּדָא מִן אַמְהֶתָּא וְשְׁמִיעַ מִן קָדָם יי צְלוּתָא דְלָאָה וְאִיתְחַלְפוּ עוּבְרֵיָא בְּמַעְיְהוֹן וְהָיָה יוֹסֵף בְּמַעְיָהּ דְרַחֵל וְדִינָא בְּמַעְיָהּ דְלָאָה" ע"כ. [תרגום כתר יונתן: ומן אחרי זאת, ילדה בת ותקרא שמה דינה, כי תאמר דין הוא מלפני ה' שיהיו ממני מחצית השבטים, אך מרחל אחותי יצאו שני שבטים כאשר יצאו מן אחת השפחות, ונשמע מלפני ה' תפילתה של לאה, והתחלפו עוברים בביתן, והיא נותן יוסף בבטנה של רחל, ודינה בבטנה של לאה].

ליעקב כל נפש, וכאן לא כתוב כל. ויתכן, מפני שאמר בספר הישר (פרשת וישב) שסרח איננה בת אשר, רק בת אשתו, ונתגדלה אצל אשר, לכן לא אמר כל²³.

[יז]

(מו, יט) בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן:

מדוע רק ברחל כתוב אשת יעקב

(מו, יט) בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין. לפי²⁴ שמצאנו באברהם ששלח בן פלגשו (בראשית כא, יד), וכן ביפתח בן אשה

בת יורשת, כי בנים זכרים היו לו, אבל היתה בת אשתו יורשת נחלה, ולכך הזכירה הכתוב בכאן כאשר הזכיר בנות צלפחד, ותכנס בכלל לאלה תחלק הארץ (פסוק נג). ואלו היתה בת אשר עצמו לא היתה יורשת, כי בנים זכרים היו לו, אבל היתה בת אשתו מאיש אשר לא היה לו בן והיתה נחלתו לבתו].²³ תמצית דבריו: כיון דסרח לא היתה בת אשר, אלא בת אשת אשר, לכן לא כתוב "כל" נפש, כי באמת לא היו כולם מזלפה, דסרח אינה בת אשר.

[יז]

²⁴ [יז] (מו, יט) "בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן", ע"כ. יש לדקדק: א. בכולם לא כתוב "אשת יעקב" רק ברחל, ומדוע דוקא כאן דקדק הכתוב לפרש זאת. ב. בכולם לא מזכיר הילדים שילדה ליעקב, רק מונה הילדים זורעם, ומסיים שאלה הם כו', ורק ברחל מקדים ואומר "בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן", והולך ומונה הבנים זורעם.

ונראה, דכיון שאברהם שלח את בן פלגשו (בראשית כא, יד), וכן ביפתח בן אשה זונה גרשוהו אחיו מבית אביו וכו' (שופטים יא, ב), לכן חששו השבטים שיאמרו מצרים שיוסף בן פלגש, וגירשוהו מבית אביו, לפיכך השבטים באו יחד עם אביהם למצרים לפרסם שיוסף בן אביו מאשתו, ועוד יותר פרסמו שהיא עיקר הבית, והיא אמו של בנימין שעליו חרד את החרדה הזאת. ולכן רמז הפסוק מה שעשו השבטים, ולכן אצל בני רחל כשבאו למצרים פרסם הכתוב מה שאמרו השבטים שהיא עיקרה של בית, והיא אמו של יוסף ובנימין שעליו חרד כל החרדה הזאת, ולאחר מכן הולך ומונה

משך חכמה

פרשת ויגש, ירידת ישראל למצרים

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(מז, א) וַיָּבֵא יוֹסֵף וַיְגַד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אֲבִי וְאָחִי וְצֹאנָם וּבָקָרָם וְכָל

אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

מדוע לא אמר לפרעה שבאו גם הנשים

(מז, א) וְצֹאנָם וּבָקָרָם. לא²⁸ זכר הנשים כמו שזכר פרעה

(בראשית מה, יט), משום שכבר קרה להם בשרה (בראשית יב,

טו), וחשש שמא גם בנשיהם²⁹.

ליעקב, כמו בשאר הנשים. לפי התרגום יונתן (בראשית ל, כא),

שבתוך הבטן הוחלפו יוסף מבטן לאה לתוך בטן רחל, אם כן, לפי

מה שדרשו בסוף פרק המפלת (נדה לא, א) דאשר ילדה הוא על

הריון, שאשה מזרעת תחילה יולדת זכר, אם כן לא היה הזריעה

מרחל, לכן רק על הלידה לבד כתיב אשר ילד, ודו"ק²⁷.

[יט]

[יט]

²⁸ [יט] (מז, א) וַיָּבֵא יוֹסֵף וַיְגַד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אֲבִי וְאָחִי וְצֹאנָם וּבָקָרָם וְכָל

אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, ע"כ. יש לדקדק, מדוע לא

אמר לפרעה שבאו גם נשיהם, והרי פרעה בעצמו אמר ליוסף ששולח עגלות

בשביל הנשים, כדכתיב (בראשית מה, יט) "וְאֵתָה צְוִיִּיתָהּ זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ לָכֶם

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם וּבְנֵיהֶם". ונראה,

דיוסף חשש שיבקש את נשיהם, כמו שפרעה לקח את שרה זקנתו, כדכתיב

(בראשית יב, טו) "וַיִּירָאוּ אֶתָּה שְׂרֵי פְרֵעָה וַיִּהְיוּ לָהּ אֵל פְּרֵעָה וַתִּקַּח

הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֵעָה", לכן לא אמר יוסף לפרעה שבאו גם הנשים.

²⁹ תמצית דבריו: לא הזכיר שבאו הנשים, שחשש שיקחו אותם

לפרעה, כמו שנלקחה שרה זקנתו לפרעה.

והנה בנדה (לא, א) תניא "תנו רבנן, בראשונה היו אומרים: אשה מזרעת

תחילה - יולדת זכר, איש מזריע תחלה - יולדת נקבה, ולא פירשו חכמים

את הדבר, עד שבא רבי צדוק ופירשו: אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן

אדם ואת דינה בתו (בראשית מו, טו) - תלה הזכרים בנקבות, ונקבות

בזכרים" ע"כ. הנה מבואר, דלשון לידה באשה הוא על זמן ההזרעה.

ולפי זה הכל מיושב היטב, דכיון שרחל לא הזריעה את יוסף אלא לאה,

לפיכך לא כתוב ברחל שילדה ליעקב, כי לא הזריעה את יוסף אלא רק

הלידה היתה שלה.

²⁷ תמצית דבריו: הטעם שלא כתוב ברחל "אשר ילדה" כמו בלאה

— ונראה, על פי תרגום יונתן לאה הזריעה את יוסף ורחל את דינה

והחליף ה' את העיבורין לפיכך לא כתוב ברחל אשר ילדה כי לשון

ילדה הוא על ההזרעה ורחל לא הזריעה את יוסף אלא רק ילדה

אותו לכן כתוב "אשר ילד ליעקב".

